

NƏQLİYYAT LOGİSTİKASI

UOT: 33.656

DOI: 10.34826/NAA.2022.24.1.004

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BEYNƏLXALQ NƏQLİYYAT DƏHLİZLƏRİNDƏ LOGİSTİK AUTSORSİNG STRATEGİYASI

Nəcəfov E.M., Həsənlı O.N.

Milli Aviasiya Akademiyası

Azərbaycan Respublikasının əlverişli coğrafi mövqeyi və nəqliyyat dəhlizlərinin üzərində yerləşməsi onun Asiyanın Avropaya açılan qapısına çevrilməsinə imkan verir. Aparılan iqtisadi islahatlar və ölkə başçısı Cənab İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” beynəlxalq logistik outsorsinq bazarında ölkənin əhəmiyyətini artırmaqla yanaşı beynəlxalq siyasi sferada nüfuzunun yüksəldilməsinə istiqamətlənmişdir. Məqalədə Azərbaycan Respublikasının logistik outsorsinq strategiyasının beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərində əhəmiyyətindən bəhs edilmişdir.

Açar sözlər: Nəqliyyat dəhlizi, nəqliyyat logistikası, logistik outsorsinq, 3PL, 4PL, logistik menecment, outsorsinq strategiyası, logistika.

Giriş

Son dövrlərdə sürətlə inkişaf edən və geniş yayılmış nəqliyyat, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları böyük dünyanı hər kəs üçün daha əlçatan edir. Artıq dünya ticarəti sürət, dəqiqlik, keyfiyyət və qənaət kimi amillər üzərində formalaşmaqdadır. Bu tendensiyanı qarşılayacaq yeni texnologiyalardan, yeni strategiyalardan istifadə edilir ki, bunlardan da ən geniş tətbiq ediləni müasir logistik outsorsinq strategiyasıdır. Bu strategiyanın tətbiqindən sonra beynəlxalq ticarətin strukturunda, ölkələrin investisiya siyasətlərində, beynəlxalq iqtisadi rəqabət sferasında bir çox böyük dəyişikliklər baş verdi. Keçmişdə ölkəyə yüksək beynəlxalq kapitalın cəlb edilməsində ucuz işçi qüvvəsi və xammal bolluğu kimi ənənəvi amillər böyük əhəmiyyət kəsb edirdisə, müasir dövrdə səmərəli fəaliyyət göstərən bazar mexanizminə, inkişaf etmiş texnologiyalara malik müasir ticarət, nəqliyyat və logistika infrastrukturuna sahib olmaq, həmçinin, bazarın dəyişən və inkişaf edən üstünlüklərini yaxından izləyə bilmək kimi amillərin əhəmiyyəti artmaqdadır. Beynəlxalq bazarlarda qeyd edilən amillərə diqqət ayıran, nəqliyyat və logistika infrastrukturunu, eləcə də, istehsalat texnologiyasını və innovasiya qabiliyyətini inkişaf etdirə bilən ölkələr zamanla “istehsalat ölkəsi” kimi deyil, daha çox “outsorsinq ölkəsi” kimi çıxış etməyə başlamışdır [1]. Bu da həmin ölkələrin dünyanın iqtisadi və siyasi mühitində mövqelərinin möhkəmləndirilməsinə, xarici iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsinə, böyük xarici investisiyaların cəlb edilməsinə şərait yaradır.

İşin məqsədi. Son dövrlərdə beynəlxalq logistik outsorsinq xidmətlərində sürətli inkişaf izlənilməkdədir. Demək olar ki, logistikanın bütün sahələrində outsorsinq xidmətləri üzrə fəaliyyət mövcuddur. Bir çox ədəbiyyatlarda geniş istifadə olunan beynəlxalq logistik outsorsinq xidmətləri aşağıda qeyd olunan növlərə bölünür:

- xidmətləri
- Liman xidmətləri
- Anbar Beynəlxalq daşıma xidmətləri
- Gömrükləşmə/broker xidmətləri
- Qablaşdırma/Yük vahidlərinin təchizatı xidmətləri
- “Kross-dokinq” xidmətləri
- Daxili daşıma xidmətləri
- Audit/Data analitikası xidmətləri

- *Yüklərin müşayiət olunması xidmətləri*
- *Sifarişlərin yerinə yetirilməsi və distribusiyaya xidmətləri*
- *Logistik konsaltinq xidmətləri*
- *IT həllər üzrə xidmətlər*
- *Tədarüklərin idarə edilməsi xidmətləri*
- *Ehtiyatların idarə edilməsi xidmətləri*
- *Nəqliyyat vasitələrinin təmir və nəzarəti xidmətləri*
- *Logistika sahəsində kadrların hazırlanması və təlimi xidmətləri*
- *Sifarişlərin emalı xidmətləri*
- *Ehtiyatların saxlanması xidmətləri*
- *Malların geri qaytarılması xidmətləri*
- *Malların nişanlanması/Markalanması xidmətləri*

Sadalanan xidmətlərin mövcudluğu və müasir tələblərə cavab verməsi birbaşa olaraq dövlətin beynəlxalq logistik autsorsinq strategiyasını formalaşdırır. İlk baxışda liman və anbar xidmətləri, daşımalar və gömrükləmə prosesləri kimi baza xidmətlər əsas olaraq görünərsə də, qeyd olunan bütün xidmətlərin özünəməxsus vacibliyini də nəzərə almaq gərəkdir. Əlbəttə, burada ölkənin coğrafi mövqeyi də əsas rol oynayır, lakin onu da qeyd etmək gərəkdir ki, təkcə böyük su hövzəsinə sahib olmaq, beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin üzərində yerləşmək yetərli deyildir. Bu səbəbdən də bir ölkənin beynəlxalq ticarət və logistika mərkəzinə çevrilməsi məhz bu xidmətlərlə coğrafi üstünlüyün arasında sistemliliyin, ahəngdarlığın yaradılması ilə mümkündür [2].

Beynəlxalq logistik autsorsinq strategiyası təkcə ticarət edən ölkələrin maraqlarını deyil, eyni zamanda, logistik autsorsinq əməliyyatlarının aparıldığı ölkənin də maraqlarını əhatə edir. Belə ki, logistik autsorsinq xidmətlərindən əldə edilən büdcə və digər gəlirlərlə yanaşı, yerli kadr tələbatının artması, əmək bazarının canlanması, xarici investisiyaların cəlb olunması, ölkə ərazisində yeni sahibkarlıq fəaliyyətlərinin yaradılması və s. kimi üstünlüklər yaradır. Nümunə olaraq Avropanın aparıcı limanlarından biri olan Rotterdam limanına baxsaq orada təxminən 11 min şirkətin, orta hesabla 101 min insanın çalışdığını görmüş olarıq. Liman idarəçiləri Rotterdam hakimiyyətinə, səhmdarlarına, Rotterdam şəhərinə və Hollandiya əyalətinə demək olar ki, təqribən illik 100 milyon avro dəyərində dividend ödəyirlər [3]. Bundan əlavə, ərazidəki şirkətlərin də, hər növ vergi ödədiklərini nəzərə almaq gərəkdir. Lakin yuxarıda sadalanan faydalarından danışarkən ekoloji aspektən atmosferə və təbii mənbələrə dəyən zərəri də göz ardı etmək olmaz. Bu səbəbdən də bir çox ölkələr limanlarında və nəqliyyat şəbəkələrində müasir texnoloji avadanlıqların tətbiqi ilə “yaşıl liman”, “eko hub” statuslarını yaratmağa çalışırlar.

Azərbaycan Respublikasının əlverişli coğrafi mövqeyi və nəqliyyat dəhlizlərinin üzərində yerləşməsi imkan verir ki, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatçı olmaqla yanaşı Asiyanın Avropaya açılan qapısına çevrilsin. Aparılan iqtisadi islahatlar və ölkə başçısı Cənab İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” beynəlxalq logistik autsorsinq bazarında ölkənin əhəmiyyətini artırmaqla yanaşı beynəlxalq siyasi sferada nüfuzunun yüksəldilməsinə istiqamətlənmişdir. Həmin sənəddə qeyd edildiyi kimi, iki əsas ticarət marşrutu üzərindəki əlverişli mövqeyindən istifadə etməklə, Azərbaycanın mühüm regional əhəmiyyətli logistika və ticarət qovşağına çevrilmək potensialı vardır ki, bu da regional logistika və ticarət gəlirlərində ölkənin payının artırılmasına imkan verəcəkdir. Eyni zamanda qəbul olunan strateji yol xəritəsində diqqət çəkən amillərdən biri də, logistika sahəsində özəl sektorun iştirak səviyyəsinin yüksəlməsidir. Hansı ki, Azərbaycanla müqayisə edilə bilən ölkələrin əksəriyyətində hava yolları, dəmir yolları və limanlar da daxil olmaqla logistika komponentləri üzrə liberallaşdırma fəaliyyətinə artıq başlanılmışdır. Logistika sahəsinin özəlləşdirilməsi nəticəsində, bir qayda olaraq, gəlir marjasının artdığı, şəffaf və müstəqil idarəetmənin təmin olunduğu, xidmət səviyyəsinin yüksəldildiyi və sırf dövlətəsaslı müəssisə ilə müqayisədə gəlirliliyin artdığı təsbit olunmuşdur [4]. Qeyd etmək gərəkdir ki, logistika sahəsində özəl sektorun payının artırılması bir növ logistik autsorsinqin ölkədə sürətli inkişafına yol açmışdır.

Artıq logistik outsorsinq xidmətlərinin göstərilməsi üzrə bir çox özəl şirkətlər təkcə daxili müştəri segmentinə deyil, beynəlxalq əməkdaşlıqlara da çıxış imkanı əldə etmişdir. Belə şirkətlərin böyük qismi məhz ölkənin beynəlxalq limanlarının ərazilərində fəaliyyətlərini təşkil edirlər.

Heydər Əliyev Beynəlxalq Hava Limanı ərazisində yerləşən Bakı Yük Terminalında yerüsü xidmətlər üzrə “Silkway Business Aviation” MMC, gömrük-broker xidmətləri üzrə “MyBroker”, “Trans Baku”, “Gate Baku”, “Smart Broker” və s. MMC-lər müəyyən həcmdə logistik outsorsinq fəaliyyəti göstərməkdədir [5].

Azərbaycanda Bakı Yük Terminalı ilə yanaşı əsas aparıcı rolu illik ümumi yük qaldırma qabiliyyəti 15 milyon ton olan Ələt Beynəlxalq Dəniz Limanı oynayır. Sözügedən limanda aşağıda qeyd olunan xidmətlər göstərilir [5]:

- ✓ Dəniz xidmətləri;
- ✓ Mühəndislik xidmətləri;
- ✓ Ro-Ro yükünün emalı;
- ✓ Anbar xidmətləri;
- ✓ Yükləmə/Boşaltma işləri;

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, liman kompleksində sadalananlardan əlavə ümumi logistika xidmətlərinin və əlavə dəyər yaradan digər xidmətlərin də (qablaşdırma, yığılma, təkrar istehsal və s.) göstərilməsi müxtəlif nəqliyyat növlərinin bir araya gətirildiyi qurğuların, açıq və qapalı saxlama meydançasının, quru və soyuq anbarların, konteyner meydançasının və “TIR” avtomobil parkının təklif edildiyi bir beynəlxalq logistika mərkəzi kimi fəaliyyətinin təmin edilməsinə imkan yaradır [6]. Bu isə əlbəttə ki, limanın beynəlxalq logistik outsorsinq xidmətləri bazarında əhəmiyyətini olduqca artırır.

Nəqliyyat və logistika sahəsində əldə edilən bir sıra uğurlar sözügedən segmentdə ölkənin mövqeyini gücləndirməkdədir. Bu kimi uğurlara tarixi İpək Yolunun mərkəzində yerləşən, 60.7 ha sahədə inşa edilmiş Abşeron Logistika Mərkəzini nümunə göstərmək olar. Beynəlxalq sertifikatla malik, beynəlxalq standartlara və Azərbaycanda integrasiyaya sahib olan ilk özəl logistik mərkəz olan Abşeron Logistika Mərkəzi aşağıdakı şəkildə (şəkil 1) göstərilən fəaliyyətlər üzrə həm yerli, həm beynəlxalq müştərilərə logistik outsorsinq xidmətləri göstərməkdədir [7].

Şəkil 1. Abşeron Logistika Mərkəzində göstərilən logistik outsorsinq xidmətləri

Nəticə.

Qeyd olunanlar arasında əsas diqqəti 3PL xidmətinə cəkmək istərdik. Belə ki, mərkəzin bu xidməti göstərməsi beynəlxalq logistik outsorsinq münasibətlərində “üçüncü tərəf logistik provayderi” kimi məhz Azərbaycan Respublikasının çıxış etməsini təmin edir. Bu da əlbəttə ki, öz növbəsində ölkənin tranzit potensialının yüksəlməsinə, nəqliyyat logistikasının inkişafına çox böyük təsir göstərir. Aydın ki, uzun illər qərblə şərq arasında daşımalarda Azərbaycan Respublikasının logistik outsorsinq xidməti göstərən tərəf kimi, həmçinin, tranzit ölkə qismində fəaliyyətinə təsir edən işğal faktoru daşıma marşrutunun uzanmasına, əlavə xərclərə səbəb olurdu.

Lakin ölkə başçısı, Ali Baş Komandan Cənab İlham Əliyevin və rəşadətli ordumuzun sayəsində artıq bu işğala son qoyuldu. Əlavə olaraq, Cənab Prezidentin güclü iradəsi sayəsində Naxçıvan MR ilə Azərbaycan Respublikasının əsas hissəsinin quru yolu ilə birləşməsi üçün yeni dəhlizlərin açılması gələcək illərdə ölkənin logistik bir mərkəzə çevrilməsini təmin edəcəkdir. Hazırda Gürcüstan ərazisindən keçən bir çox marşrutlar artıq ölkənin cənub ərazisindən Naxçıvan MR-a, oradan Türkiyəyə keçməklə Avropaya daha qısa və daha aşağı xərc ilə təşkil olunacaqdır. Bu xətt həm də Türkiyə Cümhuriyyətinin, İran İslam Respublikasının birbaşa, maneəsiz, qısa yolla, az vaxt ərzində Azərbaycana və Xəzər dənizi vasitəsi ilə Orta Asiya respublikalarına çıxışını təmin edəcəkdir. Qeyd olunan dəhlizin keçmişdə mövcud olmuş nəqliyyat xətləri üzərində olacağı ehtimal olunsada, yeni dəhlizin yaradılması da istisna edilmir. Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat xəritəsi şəkil 2-də göstərilmişdir.

Şəkil 2. Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat xəritəsi

Sözügedən gələcək planlar, nəqliyyat logistikasının mövcud vəziyyəti və aparılan uğurlu iqtisadi-siyasi islahatlar ölkə daxili logistik autorsinq xidmətləri bazarında fəaliyyət göstərən 3PL provayderlərin öz xidmətlərini yüksəltməsinə və bazara yeni 4PL provayderlərin daxil olmasına şərait yaratmaqla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq logistik autorsinq xidmətləri bazarında payını yüksəltməsinə, “logistik ölkə” və ya, “3PL ölkə” kimi fəaliyyətini formalaşdırmasına böyük imkanlar yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. G. Güllü, A. Tolga - “Uluslararası dış kaynak kullanımının gelişmiş ülkelerin emek piyasalarına etkisi”, İstanbul, 2013;
2. O.N. Həsənlı, E.M. Nəcəfov - “Azərbaycan Respublikasında logistik autorsinq xidmətlərinin vəziyyətinin təhlili”, Bakı, 2019;
3. Erasmus University - “Annual port monitoring erasmus”, Rotterdam, 2018;
4. “Azərbaycan Respublikasında logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”- Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı;
5. <http://bct.az>
6. <https://www.portofbaku.com>
7. <http://absheeronport.az>

REFERENCES

1. G. Gullu, A. Tolga - “Uluslararası dış kaynak kullanımının gelişmiş ülkelerin emek piyasalarına etkisi”, İstanbul, 2013.
2. O.N. Hasanli, E.M. Nəcəfov - “Azərbaycan Respublikasında logistik autorsinq xidmətlərinin vəziyyətinin təhlili”, Bakı, 2019.
3. Erasmus University - “Annual port monitoring erasmus”, Rotterdam, 2018.

4. “Azərbaycan Respublikasında logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”- Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı.
5. <http://bct.az>
6. <https://www.portofbaku.com>
7. <http://absheeronport.az>

**LOGISTICS OUTSOURING STRATEGY IN THE INTERNATIONAL TRANSPORT
CORRIDORS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJANI**

Najafov E.M., Hasanli O.N.
National Aviation Academy

The advantageous geographical location of the Republic of Azerbaijan and its position on transport corridors allow it to become a gateway to Europe from Asia, as well as a guarantor of Europe's energy security. The economic reforms and the “Strategic Roadmap for the Development of Logistics and Trade in the Republic of Azerbaijan” approved by President Ilham Aliyev are aimed to increasing the country's prestige in the international political sphere, besides increasing its importance in the International Logistics outsourcing market. The article mentions the importance of logistics outsourcing strategy of the Republic of Azerbaijan in the international transport corridors.

Key word: Transport corridor, transport logistics, logistics outsourcing, 3PL, 4PL, logistics management, outsourcing strategy, logistics.

Rəyçi: i.f.d., dos. V.İ.Vəliyev

Müəlliflər haqqında məlumat

Soyadı, adı, atasının adı	İş yeri	Vəzifəsi, elmi dərəcəsi, elmi adı	Əlaqə
Nəcəfov Elman Mehdi oğlu	Milli Aviasiya Akademiyası	“Avianəqliyyat istehsalatı” kafedrasının müdir müavini	elmanmehdi@yandex.com mob: (+994) 70 311-54-82
Orxan Həsənlı Nizami oğlu	Milli Aviasiya Akademiyası	“Avianəqliyyat istehsalatı” kafedrasının müəllimi	o.hasanli.n@gmail.com mob: (+994) 70 266-33-70